

CHUẨN BỊ ĐỂ THÍCH ỨNG VỚI QUY ĐỊNH CHỐNG PHÁ RỪNG CỦA EU: VAI TRÒ CỦA HIỆP HỘI VÀ DOANH NGHIỆP XUẤT KHẨU VIỆT NAM

Tô Xuân Phúc & Lương Kim Anh

Tháng 11 năm 2023

Một số nét chính

Quy định chống phá rừng của EU (EU Deforestation Regulation - EUDR) bắt đầu có hiệu lực từ 29/06/2023. Hiện tại có bảy nhóm mặt hàng chịu sự điều chỉnh của EUDR. Việt Nam có ba mặt hàng bao gồm cà phê, gỗ và cao su nằm trong bảy nhóm mặt hàng này. Để được phép lưu thông các mặt hàng này tại EU các doanh nghiệp (DN) nhập khẩu từ EU cần đảm bảo sản phẩm là hợp pháp và không gây mất rừng và suy thoái rừng (sau đây gọi tắt là phá rừng) với thời điểm phá rừng tính từ 30/12/2020 trở về sau. EU cho phép giai đoạn chuyển đổi để các DN nhập khẩu có thời gian chuẩn bị thích ứng. Cụ thể, DN có 18 tháng (DN quy mô lớn) hoặc 24 tháng (DN vừa và nhỏ) sau 29/06/2023 để chuẩn bị đáp ứng với các yêu cầu của EUDR. Do các DN Việt Nam đóng vai trò quan trọng trong việc cung cấp các mặt hàng gỗ, cà phê và cao su cho EU, các yêu cầu của EUDR sẽ được các DN nhập khẩu EU chuyển tải tới các DN xuất khẩu Việt Nam và các bên liên quan khác tham gia các chuỗi cung hàng hóa này.

Bản tin **Chuẩn bị để thích ứng với Quy định chống phá rừng của EU: Vai trò của Hiệp hội và doanh nghiệp xuất khẩu Việt Nam** tóm tắt các yêu cầu của EUDR đối với các DN. Theo EUDR các DN nhập khẩu cần đáp ứng các yêu cầu về truy xuất nguồn gốc, đảm bảo hàng hóa nhập khẩu tuân thủ các yêu cầu của quốc gia sản xuất và quá trình sản xuất hàng hóa không gây mất rừng. Để đáp ứng yêu cầu này, DN cần thu thập thông tin về toàn bộ chuỗi cung ứng của mình, đánh giá rủi ro trong từng khâu và đưa ra các biện pháp giảm thiểu rủi ro trong chuỗi. Ngoài các thông tin chi tiết về sản phẩm và nhà sản xuất, EUDR yêu cầu DN cung cấp thông tin tọa độ địa lý của thửa đất canh tác cùng các bằng chứng chứng minh hoạt động sản xuất không gây ra mất rừng trên các diện tích này. EU sẽ tiến hành phân loại quốc gia cung ứng các sản phẩm cho EU theo các mức rủi ro cao (high risk), trung bình (standard risk) hoặc thấp (low risk). Hàng hóa có xuất xứ từ các quốc gia bị xếp loại rủi ro càng cao càng bị kiểm soát chặt chẽ khi nhập khẩu vào EU và ngược lại. Nói cách khác, DN nhập khẩu hàng hóa từ quốc gia rủi ro cao sẽ phải chịu mức chi phí và thời gian kiểm soát nhập khẩu cao hơn.

Năm 2022 Việt Nam đã xuất khẩu sang EU gần 3 tỷ USD giá trị nguyên liệu và sản phẩm làm từ ba mặt hàng này, bao gồm cà phê (hơn 1,5 tỷ USD), cao su (khoảng 582,2 triệu USD), và gỗ (gần 672 triệu USD). Nhìn chung, diện tích sản xuất của cả ba mặt hàng này ổn định từ lâu, các diện tích mới mở rộng nhỏ nên mức độ rủi ro về phá rừng tính từ sau ngày 30/12/2020 tương đối thấp. Tuy nhiên, chuỗi cung của cả ba ngành này đều có sự tham gia của hàng triệu nông hộ (hộ tiểu điền) vào khâu sản xuất. Chuỗi thường dài, phức tạp với đội ngũ tư thương đông đảo phụ trách khâu thu mua nguyên liệu từ các hộ, cơ chế kiểm tra giám sát các giao dịch giữa hộ và tư thương chưa chặt chẽ. Điều này làm cho việc truy xuất nguồn gốc trở nên khó khăn. Ngoài ra, do một số hộ hiện còn thiếu giấy chứng nhận sử dụng đất chứng minh hộ là chủ thể hợp pháp của thửa đất canh tác của mình và do vậy, tạo ra rủi ro về pháp lý cho hàng hóa.

Tập trung vào ý nghĩa của EUDR đối với các DN xuất khẩu của Việt Nam, Bản tin này thảo luận và đưa ra các kiến nghị cho các DN Việt Nam và đại diện các Hiệp hội ngành hàng, bao gồm:

- Các DN cần chủ động rà soát chuỗi cung ứng hiện tại của mình, xác định các rủi ro và từ đó đưa ra các biện pháp nhằm giảm thiểu rủi ro này. Đối với chuỗi cung của mình, các DN cần phối hợp chặt chẽ với các bên liên quan trong chuỗi, đặc biệt là mạng lưới tư thương, các nông hộ những người cung nguyên liệu đầu vào cho DN, nhằm đáp ứng với các yêu cầu của EUDR, bao gồm yêu cầu về truy xuất nguồn gốc, tuân thủ các quy định trong chuỗi, và vị trí của thửa đất sản xuất.
- Các DN xuất khẩu cần chủ động hợp tác với các DN nhập khẩu của EU nhằm nắm bắt đầy đủ các yêu cầu về EUDR, tìm kiếm nguồn lực từ các DN nhập khẩu này nhằm thay đổi hoặc điều chỉnh chuỗi cung hiện tại của mình để đáp ứng chặt chẽ các yêu cầu của EUDR.

- Các DN nên ưu tiên cho việc xây dựng các chuỗi cung nguyên liệu có chứng chỉ bền vững. Chuỗi cung này giúp DN đáp ứng được các yêu cầu về truy xuất nguồn gốc sản phẩm, các quy định về tính hợp pháp của các hoạt động trong chuỗi và loại bỏ được rủi ro về phá rừng.
- Các hiệp hội ba ngành hàng này và DN cần chủ động đánh giá toàn bộ chuỗi cung của ngành mình nhằm cung cấp thông tin cho các bên liên quan bao gồm cả EU và nhà nhập khẩu từ EU. Thông tin này sẽ góp phần tích cực giúp cho EU phân loại Việt Nam theo mức độ rủi ro về phá rừng một cách minh bạch và khách quan hơn.
- Các hiệp hội có thể chủ trì việc xây dựng các báo cáo tổng quan về ngành để cung cấp thông tin về thực trạng sản xuất, các vùng nguyên liệu, chuỗi cung ứng, mối liên kết trong khâu sản xuất với nguồn tài nguyên rừng v.v. và chia sẻ thông tin rộng rãi với các bên liên quan để các bên cập nhật được các thông tin khách quan về ngành, bao gồm cả những rủi ro liên quan tới mất rừng.
- Các hiệp hội cần tích cực phối hợp với các cơ quan chức năng để tập huấn, tuyên truyền thông tin về các yêu cầu EUDR đến các DN, tới đội ngũ thương lái và nông hộ sản xuất tham gia chuỗi.

1. Giới thiệu

Tháng 12 năm 2022, Ủy ban Châu Âu (EC) đã công bố việc Nghị viện Châu Âu và Hội đồng Châu Âu cùng thống nhất bỏ phiếu thông qua Quy định chống phá rừng (EU Deforestation Regulation - EUDR), theo đó cấm lưu thông đối với các sản phẩm gây mất rừng và suy thoái rừng (sau đây gọi tắt là phá rừng) kể từ 30/12/2020 tại thị trường EU. Hiện bảy mặt hàng nằm trong sự kiểm soát của EUDR bao gồm gia súc, cà phê, ca cao, cao su, đậu nành, dầu cọ, và gỗ. EUDR quy định các công ty nhập khẩu tại EU chỉ được phép nhập khẩu các mặt hàng này vào khối nếu đáp ứng được các yêu cầu: (i) Sản phẩm hợp pháp, với các hoạt động trong chuỗi cung, từ khâu sản xuất tới xuất khẩu đáp ứng được toàn bộ các yêu cầu đối với các khâu này của quốc gia sản xuất; (ii) Quá trình sản xuất sản phẩm không gây mất rừng. EUDR quy định trước khi nhập khẩu các mặt hàng này vào EU, các công ty nhập khẩu cần thu thập thông tin về chuỗi cung của mình, đánh giá rủi ro và đưa ra các biện pháp giảm thiểu hoặc loại bỏ rủi ro. Doanh nghiệp (DN) cần khai báo thông tin về các yêu cầu này vào bản Cam kết thẩm định chuỗi cung (Due Diligence Statement) và nộp cho cơ quan kiểm soát nhập khẩu của EU trước khi đưa hàng hóa vào EU.

EUDR chính thức có hiệu lực vào ngày 29/06/2023. EU cho phép các DN nhập khẩu có thời gian chuẩn bị (giai đoạn chuyển giao) là 18 tháng (doanh nghiệp lớn) hay 24 tháng (doanh nghiệp vừa và nhỏ). EUDR sẽ chính thức được thực thi sau đó.

EU là một trong những thị trường xuất khẩu quan trọng nhất của Việt Nam, bao gồm các sản phẩm nông – lâm nghiệp. Năm 2022 Việt Nam đã xuất khẩu sang EU gần 3 tỷ USD giá trị nguyên liệu và sản phẩm làm từ cà phê, gỗ và cao su. Cụ thể, trong năm này, xuất khẩu cà phê từ Việt Nam sang EU đạt 1,53 tỷ USD, xuất khẩu cao su đạt 582,2 triệu USD, và gỗ đạt gần 672 triệu USD. Với quy mô xuất khẩu này, thực thi EUDR có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với ba ngành hàng này của Việt Nam trong thời gian tới.

Các yêu cầu của EUDR sẽ được các nhà nhập khẩu từ EU chuyển tới các DN xuất khẩu Việt Nam. Các yêu cầu này, sau đó, sẽ tiếp tục được chuyển tới các bên trực tiếp tham gia chuỗi cung ứng của mình, bao gồm các cơ sở chế biến, các đại lý thu mua và các nông hộ sản xuất.

Bản tin **Chuẩn bị để thích ứng với Quy định chống phá rừng của EU: Vai trò của hiệp hội và doanh nghiệp xuất khẩu** tóm tắt các yêu cầu của EUDR đối với các DN nhập khẩu của EU và từ đó đưa ra một số kiến nghị cho DN xuất khẩu và đại diện các Hiệp hội ngành hàng của Việt Nam nhằm đáp ứng với các yêu cầu của EUDR.

2. Quy định chống phá rừng của EU là gì?

Bối cảnh ra đời và mục tiêu

Sau nhiều năm nghiên cứu soạn thảo và trải qua quá trình phê duyệt kéo dài từ năm 2021, Liên minh Châu Âu (EU) đã ban hành Quy định số 2023/1115 về việc xuất nhập khẩu một số mặt hàng nông – lâm sản có nguy cơ làm mất rừng và gây suy thoái rừng, hay còn gọi tắt là Quy định chống phá rừng của châu Âu (EU Deforestation Regulation - EUDR)¹. Quy định này chính thức có hiệu lực vào ngày 29/6/2023.

Theo EU, việc chặt phá và làm suy giảm chất lượng rừng đang diễn ra với tốc độ đáng báo động trên toàn thế giới. Mở rộng diện tích canh tác nông nghiệp là động lực chính, là nguyên nhân làm mất 90% trong tổng số diện tích rừng bị mất trên toàn cầu. Theo Báo cáo đặc biệt về biến đổi khí hậu và đất đai năm 2019 của Ủy ban Liên quốc gia về Biến đổi Khí hậu (IPCCC), mất rừng và suy thoái rừng đóng góp 11% lượng khí nhà kính phát thải trên thế giới. Theo ước tính của EU, thị trường khối này nhập khẩu

¹ Truy cập văn bản chính thức phát hành tại địa chỉ: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1115>

và tiêu thụ tới 1/3 lượng hàng hóa mậu dịch toàn cầu liên quan đến mất rừng từ năm 1990 tới năm 2008. Ý thức được điều này, EU đã ban hành EUDR với mục tiêu giảm thiểu sự đóng góp của khối này vào quá trình mất rừng toàn cầu, đồng thời hạn chế phát thải khí nhà kính và suy thoái đa dạng sinh học, thông qua việc cấm nhập khẩu các mặt hàng nông – lâm sản có liên quan tới mất rừng vào EU.

Phạm vi áp dụng

EUDR kiểm soát bảy nhóm hàng nông - lâm sản có rủi ro cao về làm mất rừng, bao gồm dầu cọ, đậu nành, gỗ, ca cao, cà phê, gia súc và cao su. Ngoài các mặt hàng này, các sản phẩm dẫn xuất được sản xuất, chế biến từ các mặt hàng này như da thuộc, hóa chất làm từ dầu cọ, bột giấy và giấy, các loại ván gỗ nhân tạo, đồ nội thất và các sản phẩm gỗ khác, v.v. cũng chịu sự điều chỉnh của EUDR.

Yêu cầu cốt lõi

EUDR đưa ra 2 yêu cầu cốt lõi để bảy nhóm mặt hàng trên được lưu thông tại thị trường này, bao gồm **không gây mất rừng** và **hợp pháp**.

Hình 1: Hai yêu cầu cốt lõi đối với bảy nhóm mặt hàng khi lưu thông tại EU

Không gây mất rừng: Sản phẩm sản xuất trên các diện tích đất không liên quan tới mất rừng hoặc suy thoái rừng từ ngày 31/12/2020 về sau

- 'Mất rừng' được hiểu là hoạt động chuyển đổi từ rừng sang đất nông nghiệp.
- 'Suy thoái rừng' là sự chuyển đổi mang tính chất hệ thống từ rừng tự nhiên hoặc rừng tái sinh tự nhiên sang các diện tích rừng trồng.

Hợp pháp: Quá trình sản xuất ra sản phẩm tuân thủ toàn bộ các yêu cầu liên quan của quốc gia sản xuất.

- Quyền về đất đai
- Quy định về bảo vệ môi trường
- Quy định liên quan tới rừng (bao gồm quản lý, bảo tồn đa dạng sinh học)
- Quyền của bên thứ ba (quyền cộng đồng)
- Quyền của người lao động, quyền con người theo các công ước quốc tế mà quốc gia đó đã ký kết, nguyên tắc đồng thuận tự nguyện, được thông báo trước và thông tin đầy đủ (FPIC) được đưa ra trong tuyên bố về quyền của người bản địa (của Liên hợp quốc)
- Quy định về thuế, phí, thương mại, hải quan, v.v.

Nguồn: EUDR

3. Nghĩa vụ của doanh nghiệp nhập khẩu hàng hóa

Theo EUDR, DN nhập khẩu các mặt hàng nằm trong phạm vi kiểm soát của EUDR vào thị trường EU cần đáp ứng các yêu cầu sau:

Đảm bảo truy xuất nguồn gốc và hạn chế rủi ro

Để chứng minh sản phẩm thỏa mãn cả hai điều kiện không gây mất rừng và hợp pháp, trước khi đưa sản phẩm vào lưu thông tại thị trường EU, DN cần nộp bản **due diligence statement** (tạm dịch là *Cam kết thẩm định chuỗi cung*) và sẽ chịu trách nhiệm trước pháp luật về toàn bộ thông tin trong Cam kết này. Để cung cấp thông tin cho bản Cam kết, DN cần thực hiện 3 bước sau:

Bước 1. Thu thập thông tin. Thông tin DN cần thu thập bao gồm các khía cạnh về toàn bộ chuỗi cung ứng. Cụ thể:

- Mô tả về sản phẩm, tên loài/ tên khoa học (đối với sản phẩm gỗ);
- Lượng và đơn vị tính của sản phẩm;

- Quốc gia và vùng (nếu có thể) sản xuất;
- Thời gian sản xuất cũng như tọa độ (coordinates) xác định vị trí địa lý (geolocation) của thửa đất sử dụng để sản xuất ra sản phẩm nhằm chứng minh sản phẩm không làm mất rừng hay suy thoái rừng. Đối với các thửa đất có diện tích trên 4 ha, DN cần thu thập tọa độ địa lý của các điểm thuộc đường đa giác (polygon) mô tả ranh giới thực tế của thửa đất đó. EU khuyến khích sử dụng các dữ liệu và dịch vụ không gian cung cấp trong khuôn khổ Chương trình vũ trụ của EU (EGNOS/Galileo and Copernicus).
- Tên, địa chỉ, email của các cá nhân, đơn vị đã cung cấp sản phẩm đó cho DN;
- Tên, địa chỉ, email của các cá nhân, đơn vị đã được DN cung cấp sản phẩm đó;
- Các bằng chứng khác chứng minh rằng sản phẩm không gây mất rừng;
- Các bằng chứng khác chứng minh rằng sản phẩm được sản xuất theo quy định của pháp luật, bao gồm quyền sử dụng đất để sản xuất sản phẩm này.

Bước 2. Đánh giá rủi ro. Dựa trên thông tin thu thập tại bước 1, DN cần đánh giá rủi ro trong các hoạt động của chuỗi. Tiêu chí để đánh giá rủi ro có thể bao gồm một số yếu tố như sau:

- Kết quả phân loại rủi ro của quốc gia hay vùng sản xuất thuộc quốc gia đó (country benchmarking) được EU công bố (phân loại rủi ro cao, thấp, trung bình)
- Thực trạng tài nguyên rừng của quốc gia/ vùng sản xuất
- Tính phức tạp của chuỗi cung và các khâu trong chuỗi, đặc biệt khó khăn trong việc truy xuất nguồn gốc sản phẩm tới tận thửa đất canh tác
- Mức độ phổ biến của tình trạng mất rừng và suy thoái rừng tại quốc gia (vùng) sản xuất
- Quyền của của người bản địa tại nơi sản phẩm được sản xuất dựa trên thông tin, bằng chứng có thể kiểm chứng
- Các lo ngại về quốc gia (vùng) sản xuất và nguồn gốc xuất xứ, về mức độ tham nhũng, tài liệu giả, thực thi luật pháp yếu, vi phạm trong thực hiện các công ước...
- Các quan ngại từ bên thứ ba

Bước 3. Giảm thiểu rủi ro. Để giảm thiểu rủi ro, DN có thể áp dụng nhiều biện pháp, bao gồm:

- Yêu cầu nhà cung cấp bổ sung thông tin, số liệu, các bằng chứng
- Thực hiện kiểm tra, đánh giá độc lập chuỗi cung ứng
- Áp dụng các biện pháp giảm thiểu rủi ro chặt chẽ hơn

Bản Cam kết thẩm định chuỗi cung cần trình bày đầy đủ các thông tin trong 3 bước nêu trên.

Mặt khác EUDR yêu cầu các DN không thuộc diện vừa và nhỏ (SME) phải báo cáo công khai hàng năm về hệ thống thẩm định chuỗi cung ứng và các công việc đã làm để hoàn thành trách nhiệm này.

Phân loại rủi ro đối với quốc gia (vùng) sản xuất và mức độ kiểm tra hàng hóa nhập khẩu

Theo EUDR mức độ kiểm soát hàng hóa nhập khẩu được thực hiện dựa trên kết quả phân loại rủi ro quốc gia/vùng sản xuất cung ứng các sản phẩm cho EU. EU dự kiến sẽ đánh giá rủi ro mất rừng và suy thoái rừng ở cấp quốc gia hoặc khu vực địa lý trực thuộc một quốc gia sản xuất (country benchmarking) dựa trên các tiêu chí phân loại quốc gia theo các nhóm rủi ro khác nhau. Theo EUDR, các quốc gia/

vùng sẽ được phân thành 3 nhóm: rủi ro cao (high risk), rủi ro trung bình (standard risk) và rủi ro thấp (low risk).

Một số tiêu chí chính được EU áp dụng để phân loại quốc gia bao gồm:

- Tốc độ mất rừng và suy thoái rừng tại các quốc gia này
- Tốc độ mở rộng diện tích đất nông nghiệp cho các loại sản phẩm nằm trong phạm vi kiểm soát của EUDR
- Các xu thế sản xuất các sản phẩm nằm trong phạm vi kiểm soát của EUDR

Kết quả phân loại rủi ro đối với quốc gia cung các mặt hàng cho EU sẽ quyết định mức độ kiểm tra tại khâu nhập khẩu đối với các hàng hóa nằm trong phạm vi kiểm soát của EUDR được sản xuất từ các quốc gia này. Mức độ kiểm tra đơn giản đối với hàng hóa được sản xuất từ các nước/ vùng rủi ro thấp và ngược lại (Bảng 1).

Bảng 1: Mức độ kiểm tra nhập khẩu hàng năm đối với hàng hóa từ các quốc gia/ vùng sản xuất theo mức độ rủi ro

Quốc gia/vùng sản xuất theo mức độ rủi ro	Tỷ lệ kiểm tra tối thiểu với nhà nhập khẩu	Tỷ lệ kiểm tra tối thiểu với hàng hóa nhập khẩu
Thấp	1%	-
Trung bình	3%	-
Cao	9%	9%

Nguồn: Điều 16 của EUDR

Cơ quan kiểm soát nhập khẩu của EU sẽ phân tích thông tin về khía cạnh rủi ro làm mất rừng có liên quan tới quá trình sản xuất sản phẩm tại quốc gia sản xuất và rủi ro không tuân thủ. Cơ quan này cũng tham khảo các nguồn thông tin khác như liệu DN trước đó đã có hoạt động không tuân thủ với các yêu cầu của luật pháp hay chưa. Trên cơ sở thông tin trong Cam kết thẩm định chuỗi cung của DN và tham khảo từ các nguồn khác, cơ quan kiểm soát nhập khẩu của EU đưa ra quyết định về mức độ kiểm tra hàng hóa nhập khẩu. Một số tiêu chí mà cơ quan kiểm soát nhập khẩu có thể sử dụng để khoanh vùng doanh nghiệp và hàng hóa nhập khẩu cần kiểm tra bao gồm:

- Loại sản phẩm;
- Mức độ phức tạp và độ dài của chuỗi cung ứng, bao gồm khả năng pha trộn các sản phẩm liên quan và giai đoạn chế biến sản phẩm;
- Khoảng cách từ thửa đất sản xuất sản phẩm tới khu vực rừng;
- Kết quả phân loại rủi ro mất rừng của quốc gia sản xuất;
- Lịch sử không tuân thủ của DN;
- Rủi ro lách luật;
- Bất cứ thông tin nào khác có liên quan, ví dụ như cảnh báo vi phạm từ các tổ chức quốc tế.

Kết quả phân tích sẽ giúp cơ quan kiểm soát nhập khẩu quyết định cần kiểm tra những DN và sản phẩm nào. Việc kiểm tra có thể bao gồm:

- Kiểm tra hệ thống trách nhiệm giải trình, bao gồm quy trình đánh giá và giảm thiểu rủi ro, thu thập và lưu trữ hồ sơ;
- Kiểm tra hàng hóa thực tế;
- Kiểm tra các biện pháp khắc phục;

- Các biện pháp khoa học kỹ thuật để xác định loài và xuất xứ địa lý của sản phẩm, như giám định DNA, hóa học, v.v.;
- Các biện pháp khoa học kỹ thuật để xác định sản phẩm không gây mất rừng, bao gồm dữ liệu quan trắc bằng vệ tinh;
- Kiểm tra trên thực địa nếu cần thiết và khả thi.

Các cuộc kiểm tra nhìn chung sẽ không được thông báo trước cho DN trừ trường hợp cần thiết. Trong trường hợp phát hiện vi phạm, các quốc gia thành viên EU thể ủy quyền cho các cơ quan kiểm soát nhập khẩu yêu cầu các DN thanh toán các chi phí kiểm tra như lưu kho, giám định, v.v. Ngoài số lượng kiểm tra hàng năm bắt buộc nêu trên, các cơ quan kiểm soát nhập khẩu có thể tiến hành điều tra đột xuất khi họ phát hiện ra hoặc được thông báo bởi một bên thứ ba về các dấu hiệu vi phạm.

Biện pháp khắc phục và xử lý vi phạm

Khi cơ quan thẩm quyền EU xác định DN nhập khẩu không tuân thủ quy định của EUDR hay sản phẩm đang được kinh doanh hay xuất khẩu vào thị trường EU không tuân thủ EUDR, cơ quan này sẽ yêu cầu doanh nghiệp thực hiện ít nhất một trong số những biện pháp khắc phục sau:

- Khắc phục các điểm không tuân thủ, đặc biệt là các điểm về nghĩa vụ thẩm định chuỗi cung (due diligence);
- Ngăn chặn việc đưa sản phẩm ra lưu thông tại thị trường EU;
- Rút lại hoặc thu hồi sản phẩm ngay lập tức;
- Quyên góp sản phẩm cho mục đích từ thiện hoặc công cộng, hoặc nếu điều này không khả thi thì hủy bỏ sản phẩm theo quy định của EU.

Các hành vi vi phạm nhưng không khắc phục vi phạm có thể dẫn tới việc DN phải nộp phạt (tối đa 4% tổng doanh thu của DN trong năm trước đó tại EU), tịch thu tiền và hàng hóa trong giao dịch vi phạm, cấm tham gia trong thời hạn 12 tháng vào các gói mua sắm công hoặc các hoạt động sử dụng ngân sách công, thậm chí là cấm tạm thời không cho phép DN đưa sản phẩm đó vào thị trường EU nếu vi phạm nặng.

4. Việt Nam xuất khẩu cà phê, cao su và gỗ sang EU

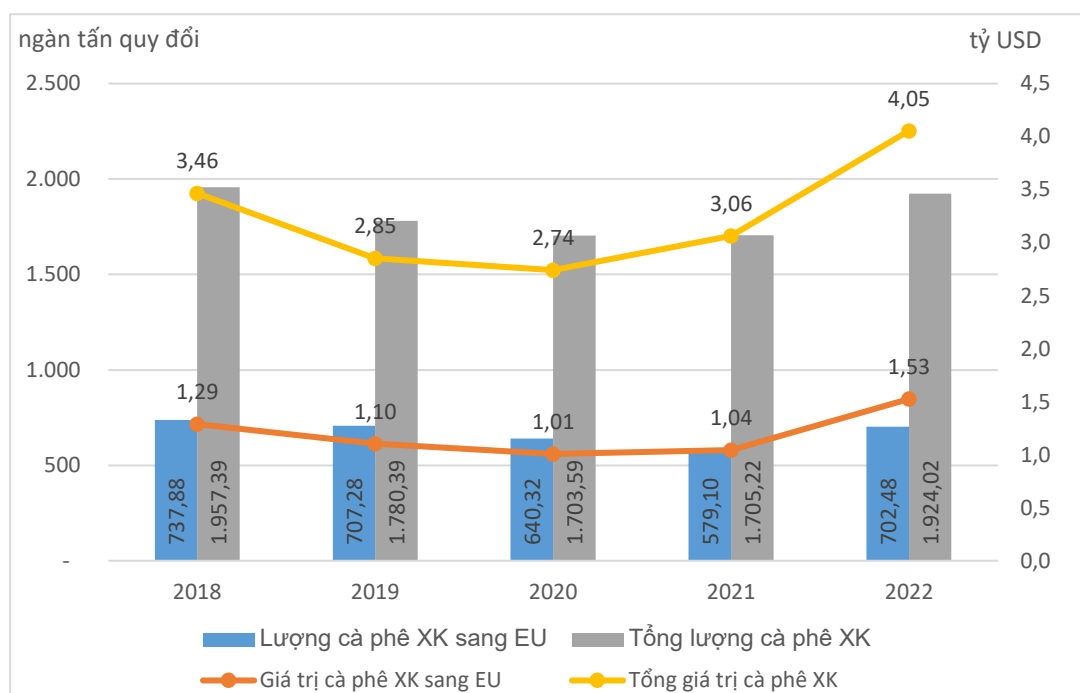
EU hiện là một trong những đối tác thương mại quan trọng nhất của Việt Nam. Trong bảy mặt hàng chịu sự kiểm soát của EUDR, Việt Nam có ba mặt hàng xuất khẩu chủ lực là cà phê, gỗ và cao su với tổng kim ngạch xuất khẩu gần 3 tỉ USD mỗi năm. Phần dưới đây sẽ cung cấp một số thông tin về chuỗi cung ba ngành hàng này của Việt Nam. Một số thông tin tóm tắt về thực trạng của ba ngành này được trình bày tại Bảng 2.

Cà phê

Ngành cà phê Việt Nam đã có lịch sử gần 40 năm hình thành và phát triển sau thời kỳ Đổi mới. Diện tích trồng cà phê của Việt Nam đã tăng liên tiếp trong thập kỷ 90, đưa Việt Nam trở thành nước xuất khẩu cà phê nhân lớn đứng thứ hai trên thế giới, đặc biệt là nước sản xuất cà phê robusta lớn nhất trên toàn cầu². Đến năm 2021, cả nước có 20 tỉnh trồng cà phê với tổng diện tích khoảng 710 ngàn ha với hơn 90% tập trung ở Tây Nguyên; phần diện tích còn lại (10%) phân bố rải rác ở khu vực Tây Bắc (Điện Biên, Sơn La), Đồng Nai, Quảng Trị...

² <http://www.ico.org/documents/cy2018-19/icc-124-9e-profile-vietnam.pdf>

Hình 2: Lượng và giá trị cà phê Việt Nam xuất khẩu sang EU trong tổng lượng và giá trị cà phê xuất khẩu của Việt Nam, 2018 - 2022

Nguồn: Số liệu của Tổng cục Hải quan, tính toán bởi Forest Trends

Năm 2022 Việt Nam đã xuất khẩu hơn 1,9 triệu tấn cà phê quy đổi³, trị giá 4,06 tỷ USD, trong đó kim ngạch xuất khẩu sang thị trường EU là hơn 700 triệu tấn, tương đương 1,53 tỷ USD, chiếm lần lượt khoảng 36% về lượng và 38% về giá trị trong tổng kim ngạch xuất khẩu cà phê của Việt Nam (Hình 2).

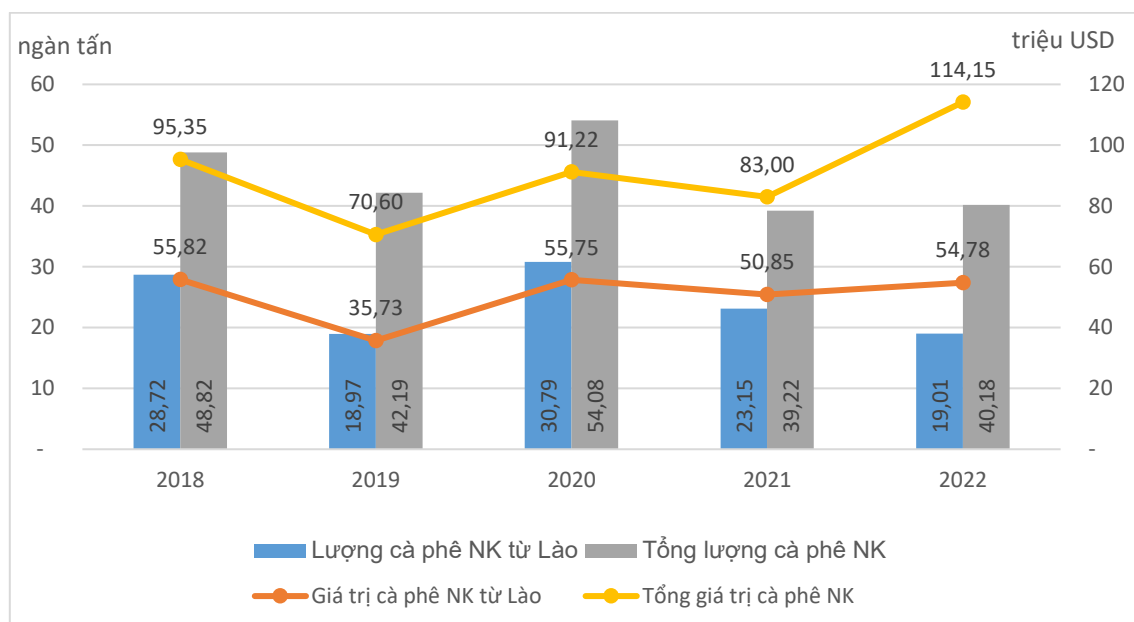
EUDR có mục tiêu ngăn chặn các mặt hàng làm mất rừng và suy thoái rừng nhập khẩu vào EU, với thời điểm mất rừng được tính từ 31/12/2020 trở đi. Nhìn chung diện tích trồng cà phê của Việt Nam đã tương đối ổn định trước thời điểm tháng 31/12/2020, đặc biệt là các diện tích thuộc khu vực Tây Nguyên. Tuy nhiên, chuỗi cung ứng hiện nay của ngành dài và phức tạp, với nhiều khâu trung gian (tư thương) tham gia thu mua và đồng đảo các nông hộ tham gia khâu sản xuất. Hiện có khoảng 700 ngàn hộ tham gia khâu sản xuất, với khoảng 1,8 triệu thửa đất trồng cà phê. Bình quân mỗi hộ có từ 0,2 đến 5 ha, với 2-3 thửa đất. Đất sản xuất manh mún khiến việc truy xuất nguồn gốc đến tận vị trí địa lý của từng thửa đất sản xuất là rất khó khăn và đòi hỏi chi phí cao. Ngoài ra, hiện vẫn còn tồn tại một tỷ lệ khoảng 30% nông hộ trồng cà phê chưa có giấy chứng nhận quyền sử dụng đất đối với các thửa đất mình đang sử dụng. Một số diện tích trồng hiện nằm trên đất lâm nghiệp và/hoặc chồng lấn với đất do các công ty lâm nghiệp quản lý. Theo con số của Cục lâm nghiệp, khu vực Tây nguyên có 350 nghìn ha đất lâm nghiệp hiện đang được sử dụng để trồng các loại cây nông nghiệp, trong đó có cà phê.⁴

Bên cạnh nguồn cung trong nước, Việt Nam còn có nguồn cung từ nhập khẩu. Năm 2022 Việt Nam nhập khẩu khoảng trên 40 ngàn tấn cà phê nguyên liệu (cà phê nhân) tương đương trên 114 triệu USD về kim ngạch. Luồng cung nhập khẩu hàng năm này bao gồm 20-30 ngàn tấn cà phê nguyên liệu trị giá hơn 50 triệu USD từ Lào (Hình 3). Hiện thông tin về luồng cung từ Lào, bao gồm thông tin về vị trí địa lý của các mảnh đất sản xuất mặt hàng nhập khẩu này vẫn chưa rõ. Mặc dù lượng nhập khẩu nhỏ, sự thiếu hụt thông tin về chuỗi cung nhập khẩu này, bao gồm cả các khía cạnh về tính pháp lý là một trong số các yếu tố hình thành rủi ro của luồng cung trong nước và xuất khẩu.

³ Bao gồm cà phê nhân và cà phê hòa tan

⁴ Con số chia sẻ bởi Cục trưởng Cục Lâm nghiệp tại cuộc họp về EUDR do Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn tổ chức chiều 4 tháng 11 năm 2023.

Hình 3: Lượng và giá trị cà phê nhân nhập khẩu từ Lào trong tổng lượng và giá trị cà phê nhân nhập khẩu của Việt Nam, 2018 - 2022

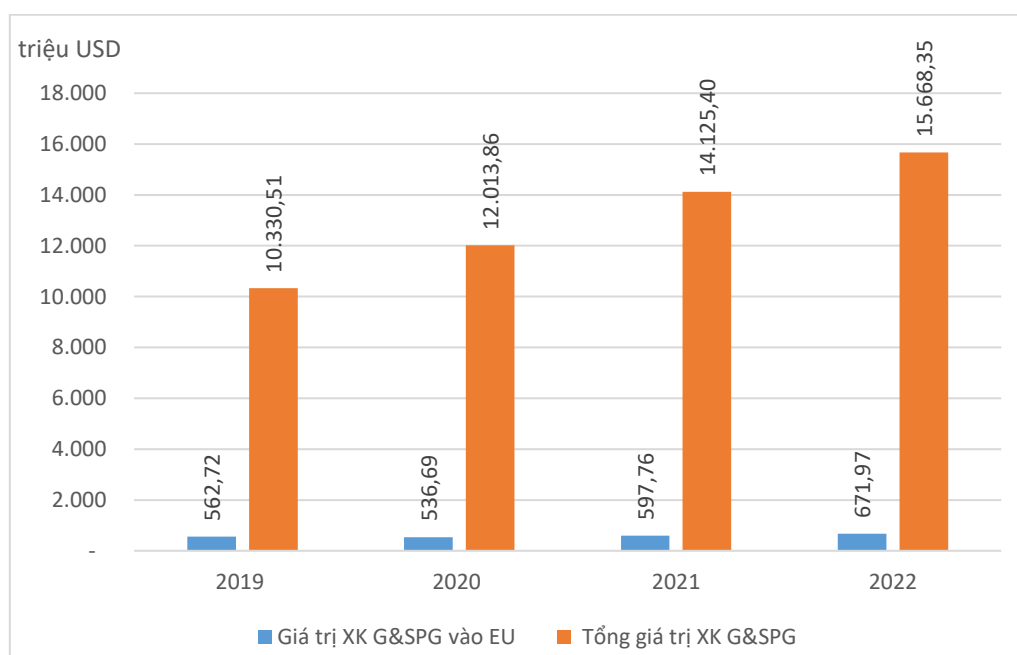

Nguồn: Số liệu của Tổng cục Hải quan, tính toán bởi Nhóm nghiên cứu của Forest Trends

Gỗ rừng trồng

Với kim ngạch xuất khẩu tăng mạnh trong thập kỷ vừa qua, đạt trên 15,6 tỉ USD năm 2022 (Hình 4), gỗ và sản phẩm gỗ (G&SPG) đã trở thành một trong top 10 ngành hàng có kim ngạch xuất khẩu lớn nhất. EU hiện nằm trong top 5 thị trường xuất khẩu lớn của ngành gỗ với kim ngạch nhập khẩu mỗi năm khoảng trên 600 triệu USD từ Việt Nam.

Hình 4: Giá trị gỗ và sản phẩm gỗ xuất khẩu sang EU so với tổng kim ngạch gỗ và sản phẩm gỗ xuất khẩu của Việt Nam giai đoạn 2018 - 2022

Nguồn: Số liệu của Tổng cục Hải quan, tính toán bởi Nhóm nghiên cứu của Forest Trends